

เด็กและเยาวชนที่ไม่มีข้อมูล
ในระบบการศึกษา อายุ 3-18 ปี
(เทียบเท่า อ.1 - ม.6)

1.02 ล้านคน

ความจริงและ *ความเร่งด่วน*

ของสถานการณ์เด็กนอกระบบ
ในประเทศไทย

บทนำ

รายงานพิเศษความจริงและความเร่งด่วน ของสถานการณ์เด็กนอกระบบในประเทศไทย จัดทำขึ้นจากการประมวลงานวิจัย องค์ความรู้และข้อค้นพบในพื้นที่การทำงานของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ร่วมกับภาคีทั่วประเทศ ตั้งแต่ปี 2562 - 2567 และเป็นส่วนหนึ่งของการผลักดันมาตรการขับเคลื่อนประเทศไทยเพื่อแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาให้กลายเป็นศูนย์ (Thailand Zero Dropout) โดยเมื่อวันอังคารที่ 28 พฤษภาคม 2567 คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบและมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับไปพิจารณาดำเนินการต่อไป ตามที่ กสศ. เสนอใน 4 ประการ ดังนี้

- 1. มาตรการค้นหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาผ่านการบูรณาการและเชื่อมโยงข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** มีเป้าหมายเพื่อนำไปสู่การค้นพบเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา
- 2. มาตรการติดตาม ช่วยเหลือ ส่งต่อ และดูแลเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาโดยบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ** มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนแต่ละรายทั้งด้านการศึกษา สุขภาวะ พัฒนาการ สภาพความเป็นอยู่ และสภาพสังคม
- 3. มาตรการจัดการศึกษาและเรียนรู้แบบยืดหยุ่น มีคุณภาพและเหมาะสมกับศักยภาพของเด็กและเยาวชนแต่ละราย** มีเป้าหมายเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาและพัฒนาเต็มศักยภาพของตนเอง
- 4. มาตรการส่งเสริมผู้ประกอบการภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ในลักษณะ Learn to Earn** ให้เด็กและเยาวชนอายุ 15 – 18 ปี ได้พัฒนาทักษะการทำงานที่สอดคล้องกับตลาดแรงงาน เหมาะสมตามศักยภาพและมีรายได้เสริมระหว่างการศึกษา

กสศ. หวังเป็นอย่างยิ่งว่าการขับเคลื่อนของทุกภาคส่วนครั้งนี้ จะสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่ทำให้ประเทศไทยช่วยเหลือเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาได้สำเร็จและยั่งยืน

‘สถานการณ์และ ข้อเท็จจริงจากพื้นที่’

เวลา 10.30 น. วันเสาร์ที่ 25 พฤษภาคม 2567 ทีมงานกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาพร้อมด้วยอาสาสมัครสามพลัง¹ ผู้ใหญ่บ้าน และ Case Manager (ผู้จัดการรายกรณี) ลงพื้นที่อำเภอโพธาราม และอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เพื่อช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่หลุดจากระบบการศึกษา

¹อาสาสมัครสามพลัง หมายถึง อาสาสมัครที่มีองค์ความรู้ทั้งจากการเป็นอาสาสมัครสาธารณสุข อาสาสมัครพัฒนาสังคม อาสาสมัครการศึกษา พัฒนาครั้งแรกที่จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดแรกของประเทศที่เดินหน้าโครงการ Zero Dropout เด็กทุกคนต้องได้เรียน

ม่อน เด็กชายคนที่ 1 อายุ 14 ปี เกือบ 4 ปีแล้วที่ ม่อนไม่ได้ไปโรงเรียน สาเหตุที่ ม่อนไม่ยอมไปโรงเรียน เพราะโดนครูดุด่าที่เขาเรียนไม่รู้เรื่อง ม่อนอ่านเขียนไม่คล่อง เรียนรู้ช้ากว่าเพื่อน มักจะร้องไห้ตามแม่กลับบ้าน บางครั้งก็ชก ตัวเกร็ง ตอนเช้าที่จะต้องไปโรงเรียน ม่อนเป็นเด็กดี ไม่เกเร อยู่บ้านคอยดูแลและช่วยงานแม่ เรื่องที่สนใจคือ เลี้ยงปลา และซ่อมมอเตอร์ไซด์ เป็นเรื่องที่ม่อนทำได้อย่างคล่องแคล่ว แม่ของม่อนเป็นมะริ่งและเลิกกับพ่อมาหลายปีแล้ว ทำงานรับจ้างได้เงินวันละ 150 บาท

ธีร์ เด็กชายอีกคน อายุ 14 ปีเช่นกัน หลุดจากระบบมาตั้งแต่ชั้น ม.1 เปิดเทอมนี้ เพื่อนๆ ของธีร์อยู่ชั้นม.3 กันแล้ว ในตอนที่คณะของคสศ.ไปถึง แม่ของธีร์บอกว่า ธีร์วิ่งหนีเข้าป่าละเมาะหลังบ้านไปเมื่อครู่ จนลูกพี่ลูกน้องอีกคนต้องขับมอเตอร์ไซด์ไปตามกลับมา **“นี่กว่าจะมาจับผมไปโรงเรียน”** นี่เป็นคำแรกที่ธีร์พูดกับพวกเขา ในขณะที่เนื้อตัวประอะเปื้อนด้วยเศษหญ้าและดินจากตอนที่หนีเข้าป่า

ธีร์เล่าว่า ที่ไม่ไปโรงเรียนเพราะถูกครูตีด้วยหวาย เพราะไม่ส่งการบ้าน ทำงานไม่ทันเพื่อน **“ผมจะไม่มีวันไปโรงเรียนอีกแน่นอน ไม่มีทาง”** ธีร์ย้ำ ทุกวันนี้ช่วยที่บ้านเลี้ยงวัวและทำสวนฝรั่ง เขาขายวัวได้สองตัวแล้ว และได้เงินเกือบ 30,000 บาท ยังมีเพื่อนแถวบ้านอีก 4-5 คนที่ไม่ไปโรงเรียนเช่นกัน

แม่ของธีร์บอกกับเราว่า เธอไม่บังคับลูก เพราะกลัวเขาเกลียดไปไม่กลับมา

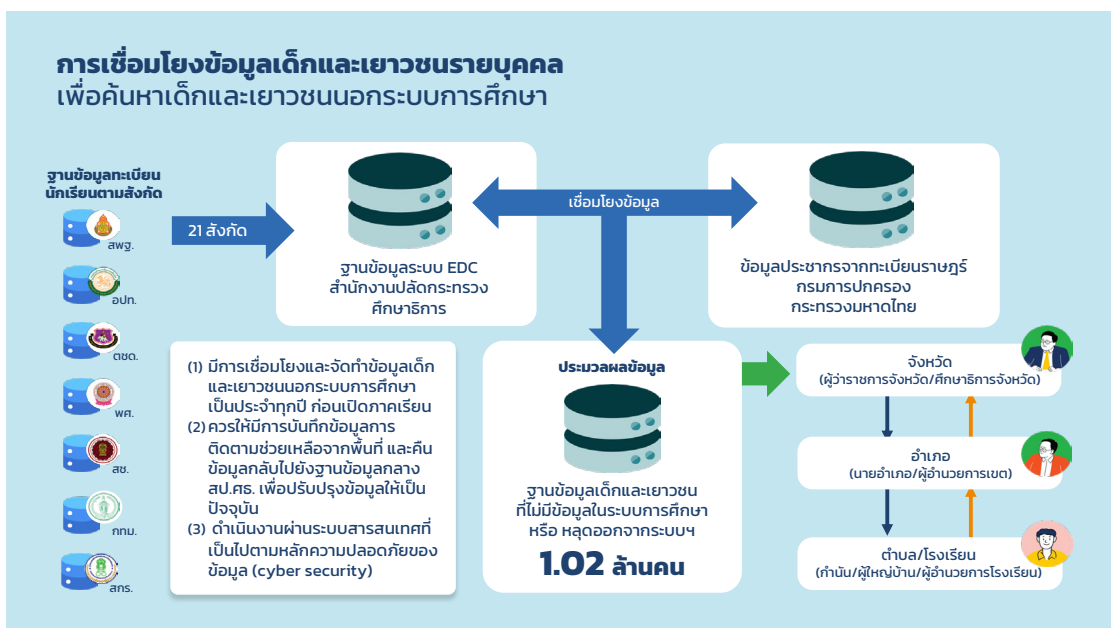
ม่อนและธีร์เป็น สองชีวิตที่ชุมชนร่วมกันติดตามค้นหาจนพบ **ตั้งต้นจากฐานข้อมูลเด็กและเยาวชนในช่วงอายุ 3 - 18 ปี ที่ไม่มีข้อมูลในระบบการศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 1,025,514 คน**

ที่ผ่านมาประเทศไทยยังไม่มีฐานข้อมูลเด็กนอกระบบการศึกษาที่ได้ดำเนินการอย่างเป็นทางการมาก่อน กสศ. ได้เสนอมาตรการบูรณาการและเชื่อมโยงทะเบียนนักเรียนรายบุคคล ที่หลุดจากระบบการศึกษาต่อนายเศรษฐา ทวีสิน นายกรัฐมนตรี การทำ Data Cleansing เพื่อให้ประเทศไทยมีตัวเลขที่แท้จริงตั้งแต่ระดับประเทศ จังหวัด ท้องถิ่น ถึงระดับพื้นที่ เป็นจุดเริ่มต้นของการติดตามช่วยเหลือเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาเป็นรายบุคคลอย่างเป็นทางการครั้งแรกของประเทศไทย

จากข้อเสนอของกสศ. นายกรัฐมนตรีได้มอบหมายกระทรวงมหาดไทย กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กระทรวงศึกษาธิการและกสศ. ดำเนินการเรื่องนี้ โดยหลังจากที่นำข้อมูลนักเรียนรายบุคคลในช่วงอายุ 3-18 ปี จากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (เทียบเท่าระดับชั้นอนุบาล 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 6) ในปีการศึกษา 2566 จำนวน 12,200,105 คน ไปวิเคราะห์กับข้อมูลรายบุคคลซึ่งสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการรวบรวมจากหน่วยงานผู้จัดการศึกษาทุกสังกัด รวม 21 สังกัด ทั่วประเทศไทยจำนวน 11,174,591 คน พบว่ามีเด็กและเยาวชนในช่วงอายุ 3 - 18 ปี ที่ไม่มีข้อมูลในระบบการศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 1,025,514 คน² หรือร้อยละ 8.41 ของเด็กและเยาวชนอายุ 3-18 ปีทั้งหมด (12,200,105 คน) ในจำนวนนี้อยู่ในช่วงวัยการศึกษาภาคบังคับ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 -มัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือช่วงอายุ 6 - 14 ปี) จำนวนทั้งสิ้น 394,039 คน คิดเป็นร้อยละ 38.42 ของเด็กและเยาวชนที่ไม่มีข้อมูลในระบบการศึกษา

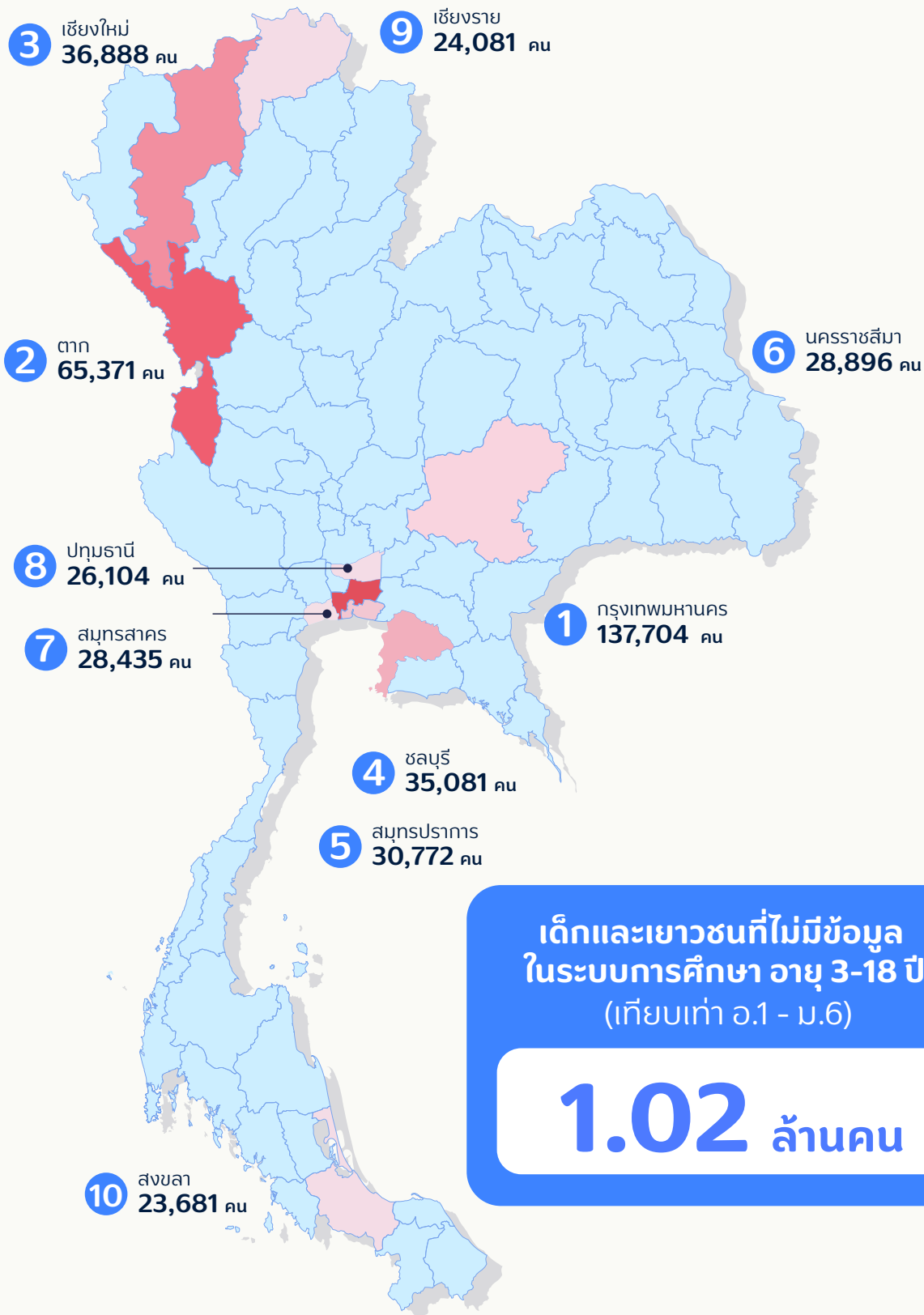
หากจำแนกตามสภาพกลุ่มปัญหา จากตัวเลข 1,025,514 คน พบว่า มีเด็กและเยาวชนเลข 0 หรือ ไม่มีสถานะทางทะเบียนจำนวน 94,244 คน ส่วนใหญ่อยู่ในครัวเรือนที่มีการอพยพแรงงาน เช่น แคมป์ก่อสร้างและไรสวนเกษตรกรรม หรือเกิดจากการตกสำรวจของรัฐเนื่องจากอาศัยในพื้นที่ห่างไกลแต่อยู่ในพรมแดนของประเทศไทย

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มเด็กและเยาวชนพิการที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนรับสวัสดิการจากภาครัฐ ซึ่งที่ผ่านมา ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ และยูนิเซฟ ประเทศไทย ปี 2565 ระบุว่า ประเทศไทยมีคนพิการที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน 57.4%

² อยู่ระหว่างการเชื่อมโยงฐานข้อมูลเด็กและเยาวชนที่ไปศึกษาต่อต่างประเทศ โรงเรียนนานาชาติ ศูนย์การเรียน รวมถึง เด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ออกจากระบบการศึกษา

10 จังหวัดที่มีจำนวนเด็กและเยาวชนที่ไม่มีข้อมูลในระบบการศึกษาสูงสุด

10 จังหวัดที่มีจำนวนเด็กและเยาวชน
ที่ไม่มีข้อมูลในระบบ
การศึกษาสูงสุด (อนุบาล-ม.6)

กรุงเทพมหานคร	137,704 คน
ตาก	65,371 คน
เชียงใหม่	36,888 คน
ชลบุรี	35,081 คน
สมุทรปราการ	30,772 คน
นครราชสีมา	28,896 คน
สมุทรสาคร	28,435 คน
ปทุมธานี	26,104 คน
เชียงราย	24,081 คน
สงขลา	23,681 คน

10 จังหวัดที่มีจำนวนเด็กและเยาวชน
ที่ไม่มีข้อมูลในระบบการศึกษาสูงสุด
เฉพาะการศึกษาภาคบังคับ (ป.1-ม.3)

กรุงเทพมหานคร	61,609 คน
ตาก	41,285 คน
สมุทรสาคร	20,277 คน
เชียงใหม่	16,847 คน
สมุทรปราการ	14,349 คน
ชลบุรี	14,208 คน
เชียงราย	12,082 คน
แม่ฮ่องสอน	10,845 คน
ปทุมธานี	9,441 คน
สงขลา	8,803 คน

ความเร่งด่วนของปัญหา “วิกฤตเด็กนอกระบบ” ในประเทศไทย

หลังจากวิกฤตโควิด-19 สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาและกลุ่มเสี่ยงที่จะหลุดของประเทศไทยปัจจุบันมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนมากขึ้นในทุกพื้นที่

สร้างความเสียหายแก่โอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในหลายมิติ ครอบครัวยังคงมีรายได้น้อยลงเรื่อยๆ ประเทศไทยยังคงมีโอกาสูงที่จะยังติดอยู่ในกับดักความยากจน เนื่องจากลูกหลานของครอบครัวเหล่านี้ยังคงไม่สามารถสำเร็จการศึกษาที่สูงกว่ารุ่นพ่อแม่ต่อไปอีก 1 ชั่วคน ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศไทยยังคงติดในกับดักประเทศรายได้ปานกลางต่อไปอีกหลายสิบปี และด้วยสถานการณ์ความท้าทายที่ประเทศไทยก้าวเป็นสังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) และอัตราการเกิดใหม่ลดลงต่ำกว่าปีละ 500,000 คนแล้ว

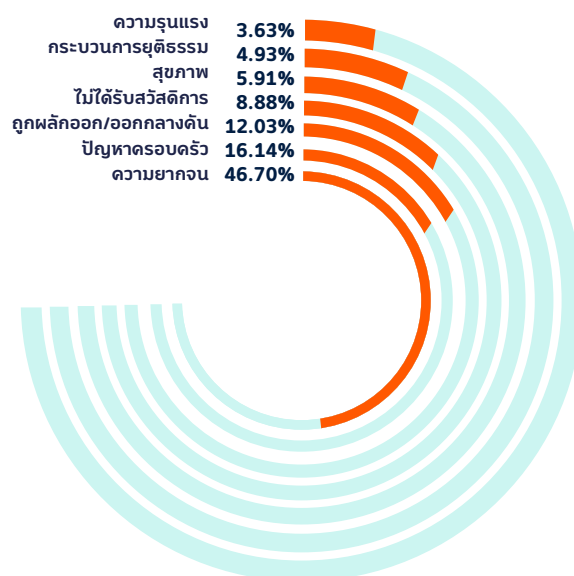
ถ้าประเทศไทยสามารถยุติปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจนทำให้จำนวนเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษากลายเป็นศูนย์ได้ (Zero Dropout) จะส่งผลให้เศรษฐกิจเติบโตเพิ่มขึ้นเกือบร้อยละ 1.7 ของ GDP เนื่องมาจากรายได้ตลอดชีวิตที่เพิ่มสูงขึ้นของเด็ก และเยาวชนที่มีการศึกษาสูงขึ้น และยังสามารถป้องกันปัญหาสังคมอื่นๆ อันเป็นผลพวงมาจากความยากจนได้

เพื่อทำความเข้าใจปัญหาและนำไปสู่การพัฒนานโยบาย/มาตรการแก้ปัญหาเรื่องนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กสศ.ได้พัฒนางานวิจัยเชิงสำรวจเพื่อศึกษาข้อมูลของเด็กนอกระบบการศึกษาภายใต้ “โครงการการสนับสนุนและพัฒนากลไกการขับเคลื่อนครูและเด็กนอกระบบการศึกษา” ประกอบด้วยข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากองค์กรเครือข่ายทั้งสิ้น 67 องค์กร จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม มีจำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาที่ให้อุปสงค์ความต้องการ 35,003 คน ในจำนวนนี้เป็นเพศชาย 21,220 คน เพศหญิง 13,498 คน ไม่ระบุ 285 คน

การวิเคราะห์จำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาจำแนกตามสาเหตุของการออกนอกระบบการศึกษาพบว่า มีสาเหตุมาจากความยากจนมากที่สุด (ร้อยละ 46.70) รองลงมาคือ มีปัญหาครอบครัว (ร้อยละ 16.14) ออกกลางคัน/ถูกผลักออก (ร้อยละ 12.03) ไม่ได้รับสวัสดิการด้านการศึกษา (ร้อยละ 8.88) ปัญหาสุขภาพ (ร้อยละ 5.91) อยู่ในกระบวนการยุติธรรม (ร้อยละ 4.93) และได้รับความรุนแรง (ร้อยละ 3.63)

ตาราง จำนวนเด็กนอกระบบการศึกษา
จำแนกตามสาเหตุของ
การออกนอกระบบการศึกษา

สาเหตุของการออกนอกระบบการศึกษา	ความถี่	ร้อยละ
ยากจน	16,347	46.70
มีปัญหาครอบครัว	5,650	16.14
ออกกลางคัน/ถูกผลักออก	4,211	12.03
ไม่ได้รับสวัสดิการ	3,109	8.88
สุขภาพ	2,068	5.91
กระบวนการยุติธรรม	1,725	4.93
ความรุนแรง	1,271	3.63

หมายเหตุ * ผู้ตอบสามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 รายการ จึงคำนวณร้อยละของแต่ละรายการจากจำนวนคำตอบทั้งหมด (n=35,003)

เมื่อวิเคราะห์สาเหตุอื่น ๆ ของการออกกลางคันจากการตอบคำถามปลายเปิดจากจำนวนคำตอบทั้งสิ้น 5,270 พบว่า เหตุผลที่ปรากฏบ่อย ได้แก่ ไม่อยากเรียน ต้องการทำงาน ตั้งครรภ์ในวัยเรียน มีครอบครัว ไม่มีสัญชาติไทย ไม่มีบัตรประชาชน พิกัด ยาเสพติด ฯลฯ

หากวิเคราะห์ข้อมูลเด็กนอกระบบการศึกษาเป็นรายกรณี จะพบว่า เด็กกลุ่มนี้กำลังเผชิญกับปัญหาที่โยงใยซับซ้อนมากกว่า 1 ปัญหา โดยที่ไม่สามารถแก้เพียงเรื่องหนึ่งเรื่องใด แล้วจะหลุดพ้นจากวิกฤตได้

ตัวอย่างข้อมูลจากการลงพื้นที่สำรวจเด็กและเยาวชนนอกระบบ ระหว่างเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2567

01

เด็กหญิงเอ อายุ 15 ปี เป็นเด็กเรียนดี ตั้งใจสอบเรียนครู ปิดเทอมช่วยพ่อแม่ ทำงานที่ไซต์ก่อสร้าง ถูกคนงานข่มขืน และตั้งท้อง

02

เด็กหญิงบี อายุ 13 ปี เรียนแค่ป. 1 ไม่ได้กลับไปเรียนอีก พ่อแม่คิดว่าการส่งลูกไปเรียนเปลืองเงิน พาลูกไปทำงานมาเลเซีย ไปๆมาๆ เด็กอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ตัวเล็กกว่าเด็กทั่วไป

03

เด็กชายยอด อายุ 8 ปี ไม่เคยเข้าเรียน อยู่กับพ่อที่ติดยาและค้ายา ย้ายตามพ่อไปทำงานที่ต่างๆ เพราะดำทึงไว้กับปู่ย่า ที่อายุมากแล้ว และปู่กับย่ายังต้องเลี้ยงน้องสาวอีกคนด้วย

04

เด็กหญิงแก้ว อายุ 13 ปี มีปัญหาสุขภาพ เป็นโรคกระดูก ต้องหาหมอเดือนละ 1 ครั้ง พ่อแม่ออกไปทำงานนอกพื้นที่ กลับไม่เป็นเวลา ต้องพาลูกไปทำงานด้วย

05

เด็กชายบอล อายุ 7 ปี หลุดชั้น ป.1 พ่อเสียชีวิต แม่มีสามีใหม่ บอลอยู่กับปู่ที่อายุมากแล้ว ไม่มีคนดูแลเรื่องชีวิตประจำวัน อาหาร และรับส่งไปโรงเรียน

06

เด็กชายนาย อายุ 7 ปี ชั้นป.1 มีปัญหาเรื่องการขับถ่ายไม่ปกติ ต้องใส่แพมเพิสตลอดเวลา มีกลิ่น ถูกเพื่อนล้อเลียน จนไม่ยอมไปโรงเรียนตั้งแต่ช่วงอนุบาล พ่อเพิ่งเสียชีวิตเมื่อ 2 เดือนที่ผ่านมา แม่ทำงานโรงงานรายได้วันละ 300 บาท

07 เด็กชายแถม อายุ 14 ปี ชั้น ม.2 หนีออกจากบ้านไปช่วงหนึ่ง ตัดยาเสพติด ติดเพื่อน ทำงานโรงน้ำแข็ง กลับมาอยู่บ้านกับพ่อแม่แล้ว เปิดเทอมยังไม่กลับไปเรียน

08 เด็กหญิงผึ้ง จบ ป.6 ไม่กลับไปเรียนต่อ ถูกเพื่อนล้อเลียน เพราะเรียนไม่ทันเพื่อน มีพัฒนาการช้า ที่บ้านยากจน

09 สองพี่น้อง ชั้น ม.3 และ ป.5 หลุดจากระบบตั้งแต่ช่วงโควิด-19 เรียนออนไลน์ มีการบ้านงานค้างสะสม เรียนไม่ทันเพื่อน ทุกวันนี้ทำงานที่สวนเมล่อน รายได้วันละ 300 บาท ไม่กลับมาเรียนอีก

10 เด็กหญิงเตย อายุ 14 ปี เคยเรียนอนุบาลไม่ถึงสัปดาห์ เป็นดาวนัซอินโดรม แต่อาการไม่มาก ช่วยแม่เพาะเห็ดได้ แม่กังวลเรื่องครูดูแลน้องไม่ดี เพราะเคยเห็นครูทำร้ายเด็กที่ป่วยแบบเตย แม่เลี้ยงเตยคนเดียว เป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว

11 เด็กหญิงก๊กไต้ อายุ 15 ปี ไม่เคยเข้าเรียน พิการทางสมอง มีอาการเกร็งมือเกร็งเท้า ขาบิดทั้งสองข้าง ต้องนั่งรถเข็น น้องอยากไปโรงเรียน ที่บ้านมีหนี้สิน

12 เด็กชายโอ อายุ 13 ปี ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ออกจากโรงเรียนตั้งแต่ ป.2 เพื่อช่วยแม่ดูแลน้อง แม่บอกว่าไม่รู้จะให้โอเรียนไปทำไม ทุกวันนี้โอทำงานเก็บของป่า อยากเรียนรู้เรื่องอาชีพ ช่างยนต์ ซ่อมมอเตอร์ไซด์

จากกรณีตัวอย่างของเด็กนอกระบบ รายคน มีข้อค้นพบดังนี้

- **ปัจจัยการออกนอกระบบการศึกษา** ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวเพียงเท่านั้น แต่รวมถึงปัญหาครอบครัวแตกแยก การใช้ความรุนแรง มีการย้ายถิ่นฐาน ทิศนคติของผู้ปกครองที่ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา ให้ทำงานหาเงิน ช่วยเหลือครอบครัวได้มากกว่า
- **ปัจจัยด้านพฤติกรรม และสุขภาวะของนักเรียน** ขาดแรงจูงใจในการเรียน ขาดเรียนเป็นประจำ ผลการเรียนต่ำ ถูกบังคับและไม่ได้รับอิสรภาพในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ทำให้เกิดการต่อต้าน ไม่มีส่วนร่วมในการเรียน มีภาวะเสี่ยงที่เผชิญ ได้แก่ ยาเสพติด ตั้งครรภ์ในวัยเรียน เด็กพิการหรือเจ็บป่วย มีข้อจำกัดทางร่างกายและข้อจำกัดทางการเรียนรู้
- **ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ทั้งอิทธิพลของเพื่อนและชุมชน** ถูกเพื่อนชักชวนไปในทางที่ผิด การตกเป็นเหยื่อของการถูกรังแกจากเพื่อน ถูกบูลลี่ ล้อเลียนจากเหตุผลต่างๆ เช่น เรื่องความยากจน ความพิการทางร่างกาย เด็กโตเกินกว่าที่กลับมาเรียนซ้ำชั้นเรียนกับรุ่นน้องและมักจะถูกล้อเลียน กดดันให้ออกจากระบบการศึกษาไปอีก การเข้าถึงสิทธิสวัสดิการของรัฐด้านต่างๆ อิทธิพลจากสื่อสาธารณะ เหตุปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ ล้วนแต่เป็นสาเหตุที่ทำให้เด็กออกกลางคันได้ในที่สุด
- **ปัจจัยด้านครูและสถานศึกษา** พบว่า การที่เด็กมีทัศนคติไม่ดีต่อการเรียน โรงเรียนและครู มีส่วนสำคัญที่จะช่วยดึงเด็กไม่ให้หลุดออกไปจากการศึกษา ทำให้เห็นประโยชน์ของการเรียน โดยมีสาเหตุ ดังนี้

- การขาดการสื่อสารระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง
- หลักสูตรรายวิชาไม่ตอบโจทย์ชีวิต รวมถึงความหลากหลายของเด็ก มุ่งเน้นเรียนเพื่อแข่งขัน
- ลักษณะของครูผู้สอน ทั้งการลงโทษ การใช้ความรุนแรงทั้งโดยวาจาและการกระทำ
- ภาระงานที่ได้รับมอบหมาย เช่น การบ้าน การส่งงาน
- การไม่เข้าใจปัญหา ข้อจำกัดของเด็กแต่ละคน เช่น การเรียนรู้ช้า อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้
- การขาดครูที่มีความรู้ ความเข้าใจเด็กที่มีปัญหาพัฒนาการทางกายและจิตใจ

ประเด็นนี้สอดคล้องกับข้อค้นพบของโครงการวิจัยเรื่อง “การคาดการณ์อนาคตการศึกษาทางเลือก” (Foresight for Alternative Education) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ร่วมกับ กสศ. ระบุว่าหนึ่งในผลกระทบต่อโอกาสการศึกษาของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสคือ ความผิดหวังต่อระบบการศึกษา ซึ่งสร้างผลกระทบลบ ดังนี้

- เด็กและเยาวชนขาดแรงจูงใจ ความตั้งใจ และความทุ่มเทในการเข้ารับการศึกษ เพราะไม่เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับ
- เด็กและเยาวชนต่อต้านการศึกษาทุกรูปแบบ
- เด็กและเยาวชนให้ความสำคัญกับการทำงาน การเล่น หรือนันทนาการอื่น ๆ มากกว่าการศึกษา
- การศึกษาไทยเป็นระบบแพ้คัดออก และเป็นระบบคัดกรอง แทนที่จะเป็นการศึกษา คือ การพัฒนาคน การเพิ่มศักยภาพของคน
- จะมีจำนวนเด็กด้อยโอกาสเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเด็กที่อยู่ในระบบโรงเรียนจะเผชิญสถานการณ์ที่ส่งผลให้หลุดออกจากระบบได้มากขึ้น เช่น หลักสูตรแกนกลางที่มีความเข้มงวดมากเกินไปไม่ตอบโจทย์เด็ก

เส้นทางชีวิตของเด็กและเยาวชนนอกระบบนั้น เต็มไปด้วยความเสี่ยง มีแนวโน้มว่าในจำนวนเด็กและเยาวชน 1.02 ล้านคน จำนวนมากกำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤต โดยเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา มีความเสี่ยงที่จะเข้าสู่จรอันตราย 3 เรื่อง คือ 1) แรงงานรายได้ต่ำ เสี่ยงอันตรายต่อชีวิตและสุขภาพ 2) ดำประเวณีโดยเฉพาะเด็กผู้หญิง และ 3) ยุวอาชญากรที่ตกอยู่ในวังวนยาเสพติด และลักขโมย

แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย

ข้อมูลรายงานสถานการณ์เพื่อจัดการใช้แรงงานเด็ก ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 โดยกระทรวงแรงงาน พบว่าแรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ปี 2564 มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 3,222 คน จากปี 2563 ที่มีจำนวน 3,188 คน และปี 2562 จำนวน 2,696 คน ล่าสุดปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 พบว่า มีการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย จำนวน 948 คน โดยเป็นการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบการกระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหรือค้ายาเสพติดมากที่สุด จำนวน 860 คน รองลงมาคือ การกระทำ

ความผิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ จัดหา หรือเสนอเด็กเพื่อการค้าประเวณี จำนวน 76 คน และการให้เด็กทำงานที่มีแนวโน้มจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ความปลอดภัยหรือศีลธรรมของเด็ก จำนวน 12 คน

โดยแรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายสามารถแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ คือ

- รูปแบบ ก. ทุกรูปแบบของการใช้ทาส หรือแนวปฏิบัติที่คล้ายกับการใช้ทาส เช่น การขายและการขนส่งเด็ก

แรงงานขุดหนี้ แรงงานไพร่ตืดดิน แรงงานบังคับหรือเรียกเกณฑ์ ซึ่งรวมถึงการบังคับหรือเรียกเกณฑ์เด็กเพื่อใช้ในการสู้รบ

- รูปแบบ ข. การใช้ จัดหา หรือเสนอเด็กเพื่อการค้าประเวณี เพื่อการผลิตสื่อลามก หรือเพื่อการแสดงลามก
- รูปแบบ ค. การใช้ จัดหา หรือเสนอเด็กเพื่อกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย โดยเฉพาะเพื่อการผลิตและขนส่งยาเสพติดตามที่นิยามไว้ในสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

- รูปแบบ ง. งานซึ่งโดยลักษณะของงาน หรือโดยสภาพแวดล้อมในการทำงานมีแนวโน้มที่จะเป็นอันตรายต่อสุขภาพความปลอดภัย หรือศีลธรรมของเด็ก

แรงงานเด็กเข้าสู่จรรยาเสพติดเพิ่มขึ้น

สถิติจากกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม พบว่า ระหว่างปี 2561-2565 มีเด็กและเยาวชนกระทำความผิด รวม 134,747 คดี โดยเป็นความผิดในคดียาเสพติดอันดับ 1

สถิติคดีอาญา 5 อันดับที่พบมากที่สุดในปี 2566 คือ 1.ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ 3,110 คดี

2. เกี่ยวกับชีวิต และร่างกาย 2,999 คดี
- 3.เกี่ยวกับทรัพย์สิน 2,622 คดี
- 4.เกี่ยวกับอาวุธ และวัตถุระเบิด 1,530 คดี
- 5.ความผิดอื่นๆ 1,079 คดี

นอกจากนี้รายงานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ไอแอลโอ) พบว่า จำนวนเด็กอายุระหว่าง 5 - 17 ปี ที่ทำงานอันตรายซึ่งหมายถึงงานที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ความปลอดภัยหรือศีลธรรมของเด็ก ได้เพิ่มขึ้นจาก 6.5 ล้านคนเป็น 79 ล้านคนทั่วโลก นับตั้งแต่ปี 2559 โดยภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นจากการระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลให้เด็กที่เป็นแรงงานเด็กอยู่แล้วอาจมีชั่วโมงการทำงานที่ยาวนานขึ้นหรือตกอยู่ภายใต้สภาวะที่เลวร้ายลง ขณะที่เด็กอีกจำนวนมากอาจถูกบังคับให้ทำงานที่มีรูปแบบที่เลวร้ายที่สุด เนื่องจากการตกงานและการสูญเสียรายได้ของครอบครัวในกลุ่มที่เปราะบาง

ขณะที่สถิติแรงงานนอกระบบของประเทศไทยล่าสุดอยู่ที่ 20.2 ล้านคน หรือ ร้อยละ 51 โดยแรงงานนอกระบบสำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษามากที่สุด คือ ร้อยละ 27.0 รองลงมาเป็น ระดับต่ำกว่าประถมศึกษา ร้อยละ 22.5 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 17.6 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 17.5 ระดับอุดมศึกษาร้อยละ 12.2 และผู้ไม่มีการศึกษาร้อยละ 2.9

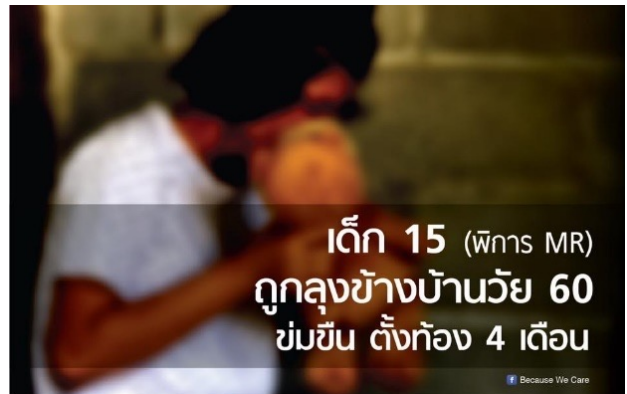
การถูกล่วงละเมิดทางเพศ

กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ระบุว่า จากสถิติในรอบ 3 ปี คือ ตั้งแต่ 2564-2566 พบว่าเด็กและเยาวชน ถูกล่วงละเมิดทางเพศทั้งสิ้น 1,097 คน ซึ่งตัวเลขดังกล่าว ถือเป็นตัวเลขที่มีการแจ้งความเป็นคดี คาดว่ามากกว่า 50% นั้น อาจจะไม่มีการแจ้งความ แต่หากคำนวณในรอบ 3 ปี หรือ 1,096 วัน ค่าเฉลี่ยคือ ทุกๆ วัน อาจจะมีเด็กหนึ่งคน ถูกล่วงละเมิดทางเพศ กว่า 88% นั้น เป็นเพศหญิง

สำหรับผู้กระทำหลัก และมากที่สุด เป็นคนในครอบครัว จำนวน 646 คน แบ่งเป็น ญาติ 273 คน พ่อเลี้ยง 242 คน และ พ่อแท้ 131 คน ส่วนผู้กระทำที่ไม่ใช่คนในครอบครัว มี 314 เหตุที่มีการสอบสวนแล้ว ประกอบด้วย

เพื่อนบ้าน 133 คน คนแปลกหน้า 70 คน คนรู้จักผ่านช่องทางโซเชียล 47 คน นักเรียนด้วยกัน 21 คน ครู 20 คน พระ 15 คน นายจ้าง 8 คน นอกจากนี้ ยังมีอีก 137 คน ยังไม่ระบุเพราะอยู่ในระหว่างสอบสวน

จากสถิติของกรมกิจการเด็กและเยาวชน ยังพบว่า มีเด็กและเยาวชน ถูกนำเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองและแสวงหาประโยชน์โดยมีเด็กและเยาวชนตกเป็นเหยื่อจากการต้องไปค้าประเวณี จำนวน 112 คน แบ่งเป็นเพศชาย 15 คน หญิง 97 คน ซึ่งกรณีการค้าประเวณีนั้น มีทั้งสมัครใจ และไม่สมัครใจ เพราะตกเป็นเหยื่อในการหลอกลวง

ทั้งหมดนี้ยังคงไปยังสถาบันครอบครัว จากปัญหาการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม ครอบครัวหย่าร้าง เด็กขาดที่พึ่งพิง ไม่สามารถปรึกษาใครได้โดยมีปัญหาคความยากจนเข้ามาสนับสนุนด้วย นำไปสู่วงจรการขายบริการทางเพศ

Big Numbers

ข้อมูลทั่วไปของเด็กนอกระบบการศึกษา⁴

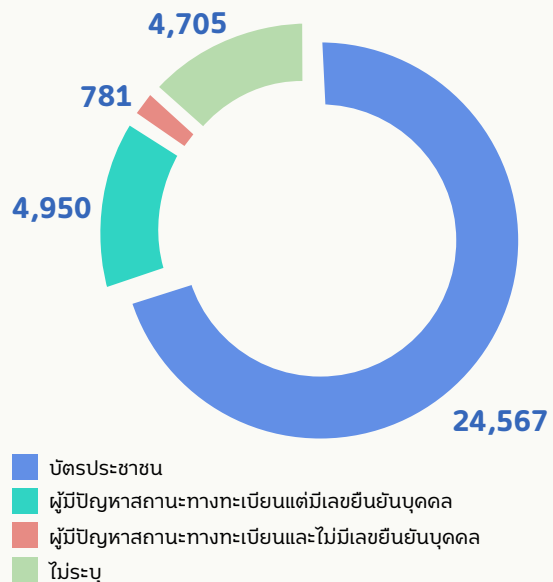
จากงานวิจัยเชิงสำรวจเพื่อศึกษาข้อมูลของเด็กนอกระบบการศึกษาภายใต้ “โครงการการสนับสนุนและพัฒนา กลไกการขับเคลื่อนครูและเด็กนอกระบบการศึกษา” ประกอบด้วยข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากองค์กรเครือข่ายทั้งสิ้น 67 องค์กร เด็กนอกระบบการศึกษาให้ข้อมูลความต้องการจำนวน 35,003 คน

เกือบ 1 ใน 5 (ร้อยละ 16.37) มีปัญหาสถานะทางทะเบียน

จำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาจำแนกตามหลักฐานยืนยันตัวตนบุคคลพบว่า ส่วนใหญ่มีเลขบัตรประจำตัวประชาชน (ร้อยละ 70.19) รองลงมาคือ เป็นผู้ที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียนแต่มีเลขยืนยันบุคคล (ร้อยละ 14.14) และเป็นผู้ที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียนและไม่มีเลขยืนยันบุคคล (ร้อยละ 2.23) โดยมี ผู้ไม่ระบุข้อมูลร้อยละ 13.44

ตารางที่ 1 จำนวนเด็กนอกระบบการศึกษา จำแนกตามหลักฐานยืนยันตัวตนบุคคล

หลักฐานยืนยันตัวตนบุคคล	ความถี่	ร้อยละ
บัตรประชาชน	24,567	70.19
ผู้ที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน แต่มีเลขยืนยันบุคคล	4,950	14.14
ผู้ที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน และไม่มีเลขยืนยันบุคคล	781	2.23
ไม่ระบุ	4,705	13.44
รวม	35,003	100.00

ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มีงานประจำ-รับจ้างรายวัน และมีอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุด

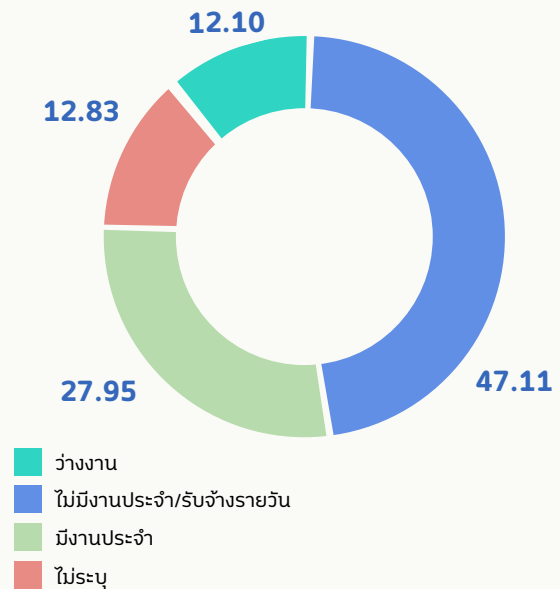
เมื่อพิจารณาจำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาจำแนกตามลักษณะการจ้างงานของผู้ปกครองพบว่า ส่วนใหญ่ผู้ปกครองไม่มีงานประจำ/รับจ้างรายวัน (ร้อยละ 47.11) รองลงมาคือ มีงานประจำ (ร้อยละ 27.95) และว่างงาน (ร้อยละ 12.10) ทั้งนี้มีผู้ไม่ระบุลักษณะการจ้างงานคิดเป็นร้อยละ 12.83

ผลการวิเคราะห์จำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาจำแนกตามอาชีพของผู้ปกครองพบว่า ผู้ปกครองมีอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุด (ร้อยละ 42.67) รองลงมาคือค้าขาย (ร้อยละ 12.75) ก่อสร้าง (ร้อยละ 8.27) พนักงานในโรงงาน (ร้อยละ 4.48) งานบริการ (ร้อยละ 1.80) และมีอาชีพช่างไม้/ช่างฝีมือ (ร้อยละ 1.79) ซึ่งสะท้อนถึงความไม่มั่นคงด้านรายได้ของครอบครัว อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่การทำให้เด็กนอกระบบการศึกษา

⁴งานวิจัยเชิงสำรวจเพื่อศึกษาข้อมูลของเด็กนอกระบบการศึกษาภายใต้ “โครงการการสนับสนุนและพัฒนา กลไกการขับเคลื่อนครูและเด็กนอกระบบการศึกษา” ประกอบด้วยข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากองค์กรเครือข่ายทั้งสิ้น 67 องค์กร จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม จำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาที่มีการให้ข้อมูลความต้องการแล้ว 35,003 คน

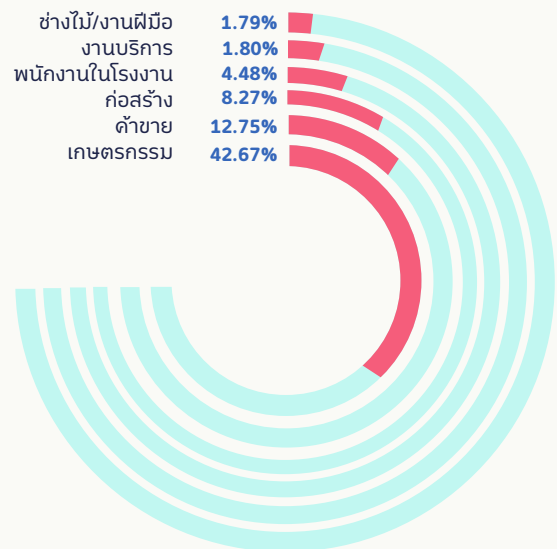
ตารางที่ 2 จำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาจำแนกตามลักษณะการจ้างงานของผู้ปกครอง

ลักษณะการจ้างงาน	ความถี่	ร้อยละ
ไม่มีงานประจำ/รับจ้างรายวัน	16,491	47.11
มีงานประจำ	9,783	27.95
ว่างงาน	4,237	12.10
ไม่ระบุ	4,492	12.83
รวม	35,003	100.00

ตารางที่ 3 จำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาจำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง

อาชีพ	ความถี่	ร้อยละ*
เกษตรกรรวม	14,935	42.67
ค้าขาย	4,464	12.75
ก่อสร้าง	2,894	8.27
พนักงานในโรงงาน	1,569	4.48
งานบริการ	629	1.80
ช่างไม้/ช่างฝีมือ	627	1.79

เด็กนอกระบบร้อยละ 10 ที่ไม่เคยได้รับการศึกษาเลย และส่วนใหญ่หลุดจากระบบในช่วงมัธยมศึกษาตอนต้น

เมื่อวิเคราะห์จำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาจำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุดที่เคยได้รับพบว่า ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูงสุดที่เคยได้รับในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 24.25) ทั้งนี้มีเด็กนอกระบบที่ไม่เคยได้รับการศึกษาคิดเป็นร้อยละ 10.63 เด็กนอกระบบที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียนและไม่มีเอกสารยืนยันตัวตนบุคคลส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 30.73)

ข้อมูล 1.02 ล้านชีวิต สะท้อนความจำเป็นใน การแก้ปัญหาเชิงระบบ

การป้องกันและแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนนอกระบบการศึกษาเชิงระบบ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วม จากทั้งระดับนโยบายของประเทศ การทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลและช่วยเหลือเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา ตั้งแต่การป้องกันการหลุดออกจากระบบการศึกษา การแก้ไขและช่วยเหลือเมื่อเป็นเด็กนอกระบบการศึกษา โดยหน่วยงานรัฐมีอำนาจตามกฎหมาย มีทรัพยากรทั้งบุคลากรและงบประมาณในการขยายกลไกการทำงานร่วมกับองค์กรเอกชน องค์กรภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันการศึกษาในพื้นที่

หัวใจสำคัญคือ การสนับสนุนระบบพัฒนาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่คำนึงถึง “ความแตกต่าง” ทั้งในเรื่องสภาพปัญหา เศรษฐฐานะ วิถีชีวิต รวมทั้งความละเอียดอ่อนเปราะบางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และภูมิหลังทางวัฒนธรรม เช่น เด็กยากจนในชุมชน พ่อแม่ วัยรุ่น เด็กในกระบวนการยุติธรรม เด็กพิการในชุมชน เด็กชาติพันธุ์ เด็กไร้สัญชาติและลูกหลานแรงงานต่างด้าว เด็กมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เด็กเร่ร่อนบนท้องถนน เป็นต้น

โดยใช้กลไกการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมของภาคีในพื้นที่ เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาเป็นรายบุคคล มีการส่งต่ออย่างเป็นระบบ รับช่วงอย่างไม่มีขาดมือ และต้องมีการติดตาม ประเมินผลการเรียนรู้ทั้งเป็นรายบุคคลและแบบกลุ่ม และการถอดบทเรียนการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง เพื่อให้มั่นใจว่าเด็กได้รับการส่งต่อทั้งในด้านการศึกษาและการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสมตามความเป็นจริง

จากงานวิจัยสำรวจเชิงลึกและการทดลองโมเดลระดับพื้นที่ตลอด 5 ปีที่ผ่านมา ศสค.มีข้อเสนอการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในเชิงระบบ และเป็นแนวทางที่จะสลายปมปัญหาได้อย่างแท้จริง ดังนี้

01 **ฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) และเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่มีคุณภาพ** **1 ใน Game Changer ของการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา**

ความท้าทายของการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กนอกระบบการศึกษา มีโครงสร้างปัญหาและความต้องการที่ซับซ้อน อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน ในสถานการณ์ปัจจุบันยังไม่มีเจ้าภาพดูแลเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาอย่างชัดเจน แต่ละหน่วยงานจึงมีความพยายามในการสร้างฐานข้อมูลเฉพาะของตัวเองขึ้นมาเพื่อดำเนินงานตามภารกิจ

มีความจำเป็นที่ประเทศไทยต้องพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศด้านเด็กนอกระบบการศึกษาที่สามารถเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจนเกิดเป็นเครือข่ายฐานข้อมูลที่สามารถระบุตัวตนของเด็กนอกระบบการศึกษา การจำแนกกลุ่มปัญหา การค้นหาความต้องการของเด็ก นำไปสู่การสนับสนุนช่วยเหลือรายกรณี การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาที่เหมาะสม การติดตามเพื่อป้องกันการหลุดออกจากระบบซ้ำ รวมถึงการป้องกันการหลุดออกนอกระบบการศึกษาของเด็กในระบบการศึกษา (Prevention Model) ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลของเด็กในระบบการศึกษาที่มีความเสี่ยงต่อการออกจากระบบการศึกษาใช้ในการทำนายและออกแบบการทำงานเชิงรุกด้วย

ระบบฐานข้อมูลกลางจะช่วยให้การบริหารจัดการ การค้นหาและส่งต่อความช่วยเหลือเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการวิเคราะห์ฐานข้อมูลของแต่ละองค์กร เพื่อแบ่งบทบาทว่าแต่ละหน่วยงานควรเป็นเจ้าภาพหลักหรือเจ้าภาพร่วม ในแต่ละส่วนงานอย่างไร เพื่อพัฒนาสู่การทำงานออกแบบนโยบายและกลไกการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กนอกระบบการศึกษา ได้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กที่มีความแตกต่างหลากหลาย และยังให้ความช่วยเหลือได้อย่างทันที่

02 **กลไกทำงานรูปแบบใหม่ในพื้นที่เพื่อการติดตามช่วยเหลือ ส่งต่อ และดูแล** **เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาเพราะวิกฤตปัญหาซับซ้อนหลายมิติ**

ภายใต้ปัจจัยเสี่ยงต่อการออกนอกระบบการศึกษาที่เด็กต้องเผชิญในแต่ละบริบทส่งผลให้ความต้องการในการได้รับความช่วยเหลือของเด็กแต่ละกลุ่มแตกต่างกันไป

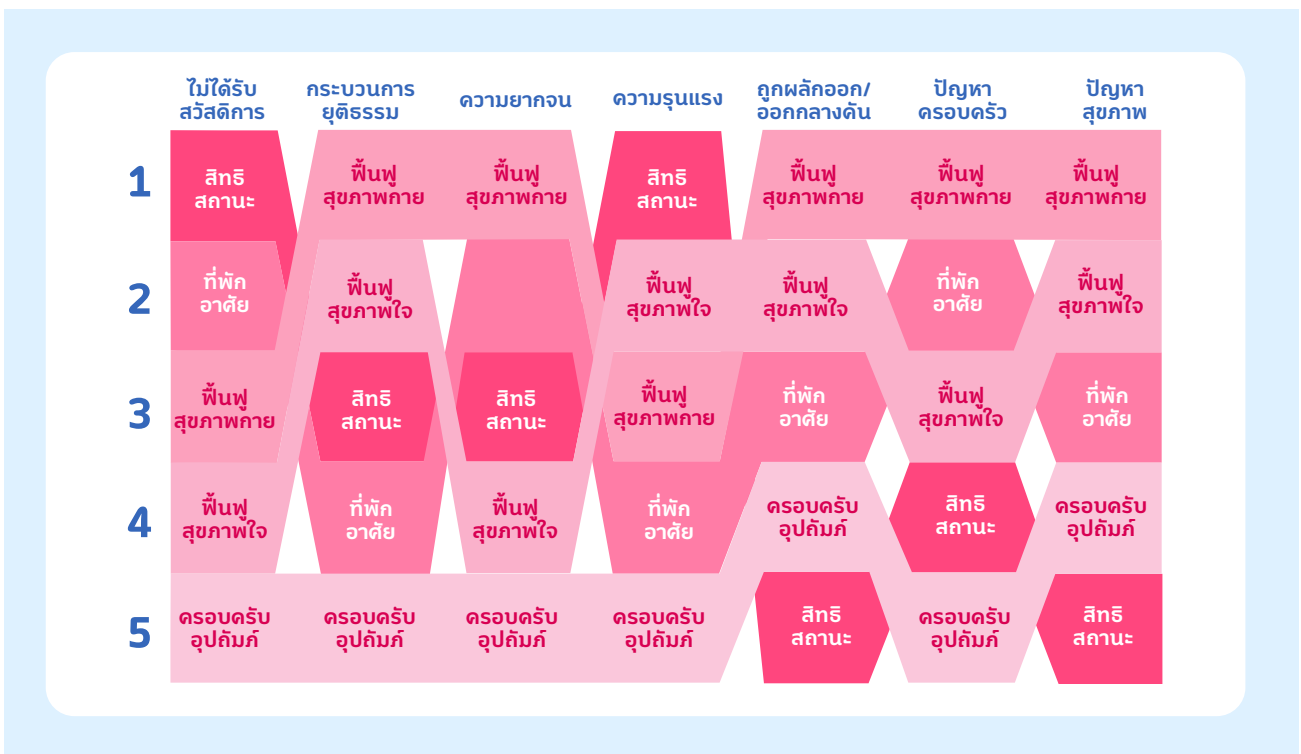
ผลการวิเคราะห์ระดับความต้องการในการได้รับความช่วยเหลือด้านต่างๆ ของเด็กนอกระบบ⁵ จำนวน 35,003 คน พบว่าความต้องการได้รับการช่วยเหลืออันดับแรกของเด็กแต่ละกลุ่ม คือ การฟื้นฟูสุขภาพกาย แสดงถึงความต้องการที่จะเติมเต็มความพร้อมทางกายก่อนที่่จะตั้งเป้าหมายในเรื่องอื่น เมื่อวิเคราะห์ร่วมกับข้อค้นพบที่ว่าเด็กนอกระบบการศึกษาส่วนใหญ่มาจากครอบครัวยากจนต้องคำนึงเรื่องปากท้องของตนเองและครอบครัวเป็นอันดับแรก ในขณะที่การศึกษาในระบบไม่สามารถตอบโจทย์ชีวิตของเด็กกลุ่มนี้ได้ จึงส่งผลให้ความต้องการที่จะศึกษาในระบบการศึกษาลดลงเพื่อต้องการเวลาในการประกอบอาชีพ หายรายได้ เพื่อเติมเต็มความต้องการทางกายภาพให้สมบูรณ์

⁵ งานวิจัยเชิงสำรวจเพื่อศึกษาข้อมูลของเด็กนอกระบบการศึกษาภายใต้ “โครงการการสนับสนุนและพัฒนากลไกการขับเคลื่อนครูและเด็กนอกระบบการศึกษา” ประกอบด้วยข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากองค์กรเครือข่ายทั้งสิ้น 67 องค์กร จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม จำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาที่มีการให้ข้อมูลความต้องการแล้ว 35,003 คน

	ไม่มีเป้าหมายชัดเจน	ไม่มีศึกษาต่อ	ศึกษาต่อ
1	ฟื้นฟู สุขภาพกาย	ฟื้นฟู สุขภาพกาย	ฟื้นฟู สุขภาพกาย
2	ที่พักอาศัย	ที่พักอาศัย	สิทธิสถานะ
3	สิทธิสถานะ	ฟื้นฟูทางด้านจิตใจ	ที่พักอาศัย
4	ฟื้นฟูทางด้านจิตใจ	ครอบครัว อุปถัมภ์	ฟื้นฟูทางด้านจิตใจ
5	ครอบครัว อุปถัมภ์	สิทธิสถานะ	ครอบครัว อุปถัมภ์

ภาพ ลำดับความต้องการรับความช่วยเหลือของเด็กนอกระบบการศึกษา
จำแนกตามเป้าหมายด้านการศึกษา

เมื่อพิจารณาความต้องการอันดับอื่นๆ พบว่า เด็กในกลุ่มที่ต้องการศึกษาต่อมีความต้องการด้านสิทธิสถานะมากกว่าด้านอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่ไม่ได้รับสวัสดิการและกลุ่มผู้ตกเป็นเหยื่อความรุนแรง มีความต้องการด้านสิทธิสถานะมากกว่าด้านอื่นๆ ในขณะที่หลายกลุ่มต้องการได้รับการช่วยเหลือด้านการฟื้นฟูทางร่างกายและจิตใจมากกว่าด้านอื่นๆ เช่น เด็กในกระบวนการยุติธรรม ถูกผลักออกจากระบบ กลุ่มได้รับความรุนแรง และกลุ่มที่มีปัญหาสุขภาพ

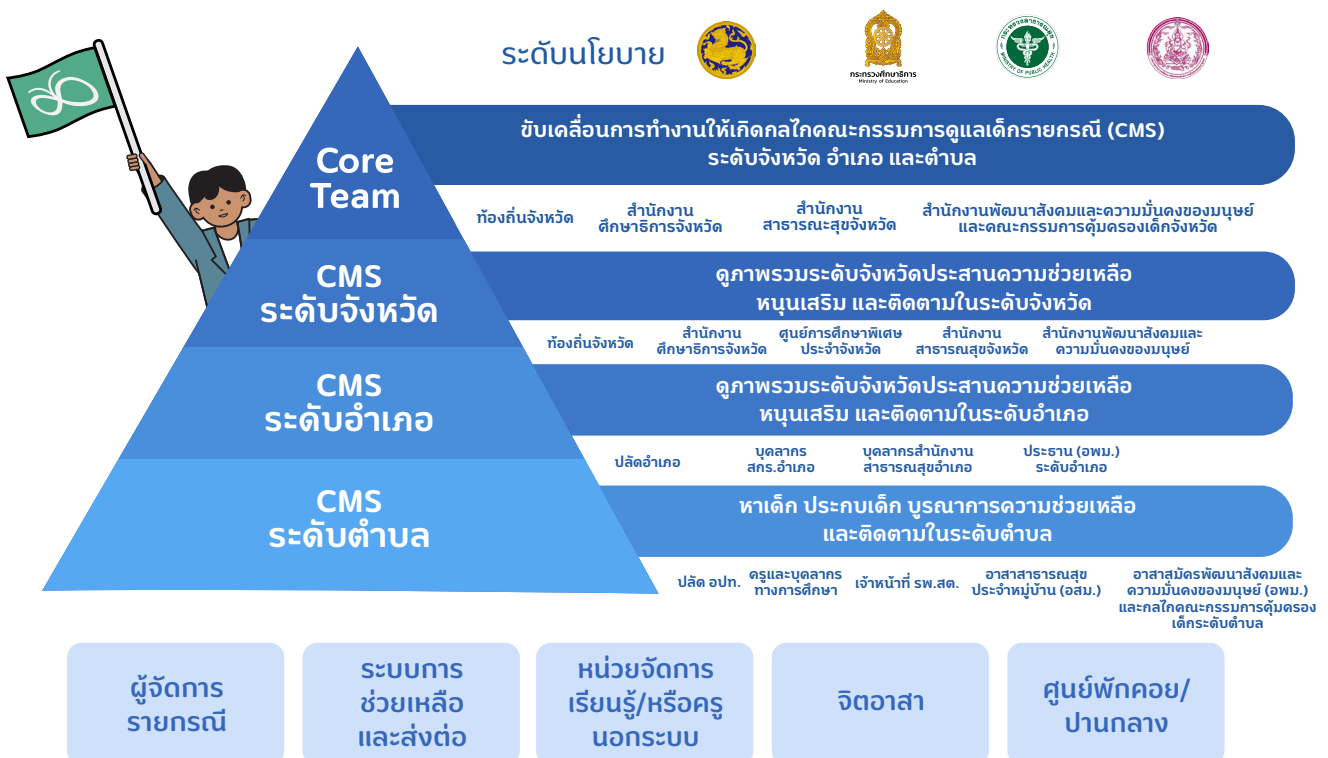
ภาพ ลำดับความต้องการรับความช่วยเหลือของเด็กนอกระบบการศึกษา
จำแนกตามสาเหตุของการออกนอกระบบการศึกษา

ท่ามกลางปัญหาและความต้องการที่ซับซ้อน มากกว่าเรื่องการศึกษา จำเป็นต้องพัฒนากลไกใหม่เป็นตัวเชื่อมประสานการทำงานในพื้นที่ ทั้งนี้หน่วยงานรัฐมีกลไกที่สร้างขึ้นในการดำเนินงานระดับพื้นที่อยู่แล้ว เช่น คณะกรรมการคุ้มครองเด็กระดับจังหวัด คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กปฐมวัยระดับจังหวัด คณะกรรมการสหวิชาชีพระดับจังหวัด สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัด ตลอดจนมีหน่วยงานที่ดูแลกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ เช่น บ้านพักเด็กและครอบครัว สกร.อำเภอ สกร.ตำบล รวมทั้งองค์กรเอกชนในพื้นที่ แต่อาจไม่ได้มีการทำงานร่วมกันในเชิงเสริมแรงกัน การพัฒนาให้มีกลไกเชื่อมประสานที่เสริมพลังกัน จะช่วยหนุนเสริมกระบวนการทำงานของหน่วยงานรัฐให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนรายกรณี ทั้งด้านการศึกษา สุขภาวะ พัฒนาการ สภาพความเป็นอยู่ และสภาพสังคม

ตัวอย่างกลไกใหม่

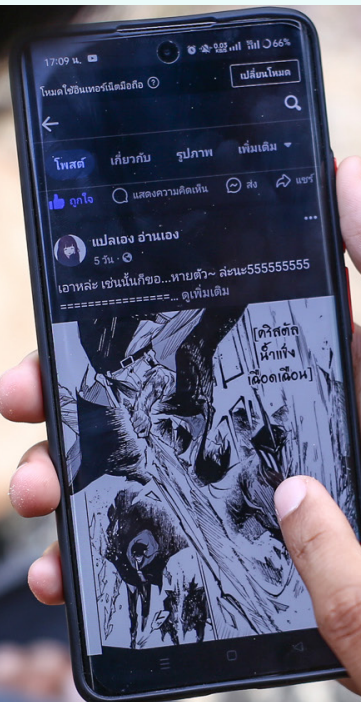
- ช่วยเหลือ ดูแล และส่งต่อเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาด้วยระบบการจัดการรายกรณี (Case Management System: CMS) และการบูรณาการของหน่วยงานในพื้นที่
- จัดการศึกษาเชิงพื้นที่แบบบูรณาการด้วยกลไกคณะกรรมการระดับจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน รองผู้ว่าราชการจังหวัด และศึกษาธิการจังหวัดเป็นรองประธาน และหัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ เพื่อพัฒนานวัตกรรมแก้ปัญหาดตามบริบทพื้นที่

ระบบการจัดการรายกรณี (Case Management System: CMS) เพื่อดูแลเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาระดับพื้นที่

แม็คกับเต้ไม่ได้เรียนต่อหลังจบ ม.3 เพราะครอบครัวไม่มีกำลังส่งเสีย ทั้งสองชอบอ่านการ์ตูนเป็นชีวิตจิตใจ จนเปิดช่อง YouTube T.W มังงะ & โอตาคุ พากย์การ์ตูนมังงะ มีผู้ติดตามราว 54,400 คน ใช้เวลาพากย์ ตัดต่อ และอัปโหลดคลิปประมาณ 1-2 อาทิตย์ครั้ง พอมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 6-7 พันบาท มีคลิปที่เคยมีคนดูมากที่สุดระดับหลายแสนวิว และได้ค่าตอบแทนมา 20,000 ทั้งคู่ตั้งใจกันมาก **ประตุการศึกษา ยังเปิดกว้างพอให้แม็คกับเต้ ก้าวไปได้ไกลกว่านี้ได้ไปอีกหรือไม่ ?**

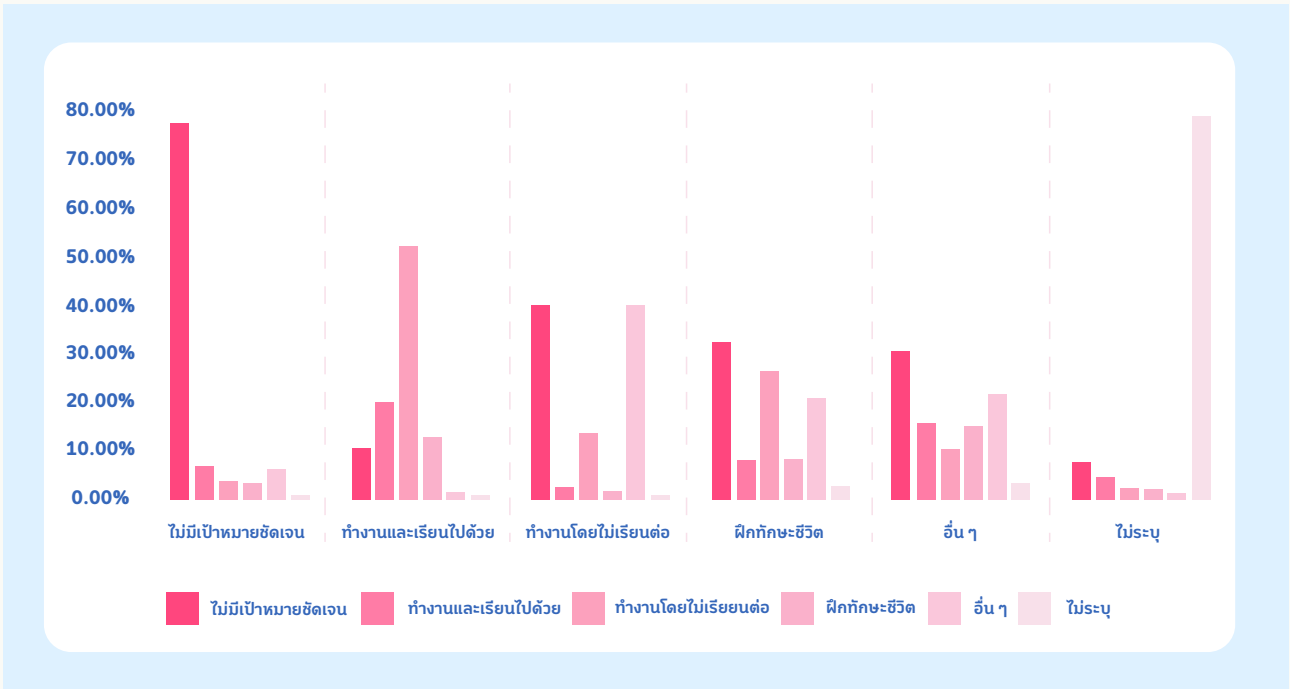
03 ระบบการศึกษายืดหยุ่น ตอบโจทย์ชีวิต

ข้อค้นพบสำคัญอีกประการจากงานวิจัยสำรวจเด็กนอกระบบของกสศ.⁶ คือ กว่าร้อยละ 80 ของเด็กนอกระบบไม่มีเป้าหมายทั้งด้านการศึกษาและอาชีพชัดเจน

เด็กนอกระบบการศึกษาที่ระบุข้อมูลเป้าหมายด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพมีจำนวนทั้งสิ้น 29,452 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 84.14 ของจำนวนตัวอย่างทั้งหมด ผลการวิเคราะห์จำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาจำแนกตามเป้าหมายด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพ พบว่า

กลุ่มเด็กที่ไม่มีเป้าหมายทั้งด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพชัดเจนมีจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 78.23) ในขณะที่กลุ่มที่ต้องการประกอบอาชีพและศึกษาต่อไปพร้อมกันส่วนใหญ่มีเป้าหมายด้านการศึกษาเรียนต่อในสายอาชีพ (ร้อยละ 52.93) ส่วนกลุ่มที่ต้องการประกอบอาชีพโดยไม่ศึกษาต่อจะมีเป้าหมายด้านการศึกษาไม่ชัดเจน (ร้อยละ 40.95) และกลุ่มที่ต้องการฝึกทักษะชีวิต/พัฒนาตนเองส่วนใหญ่ยังไม่มีเป้าหมายด้านการศึกษาชัดเจนเช่นกัน (ร้อยละ 32.96)

⁶ งานวิจัยเชิงสำรวจเพื่อศึกษาข้อมูลของเด็กนอกระบบการศึกษาภายใต้ “โครงการการสนับสนุนและพัฒนากลไกการขับเคลื่อนครูและเด็กนอกระบบการศึกษา” ประกอบด้วยข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากองค์กรเครือข่าย ทั้งสิ้น 67 องค์กร จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม จำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาที่มีการให้ข้อมูลความต้องการแล้ว 35,003 คน

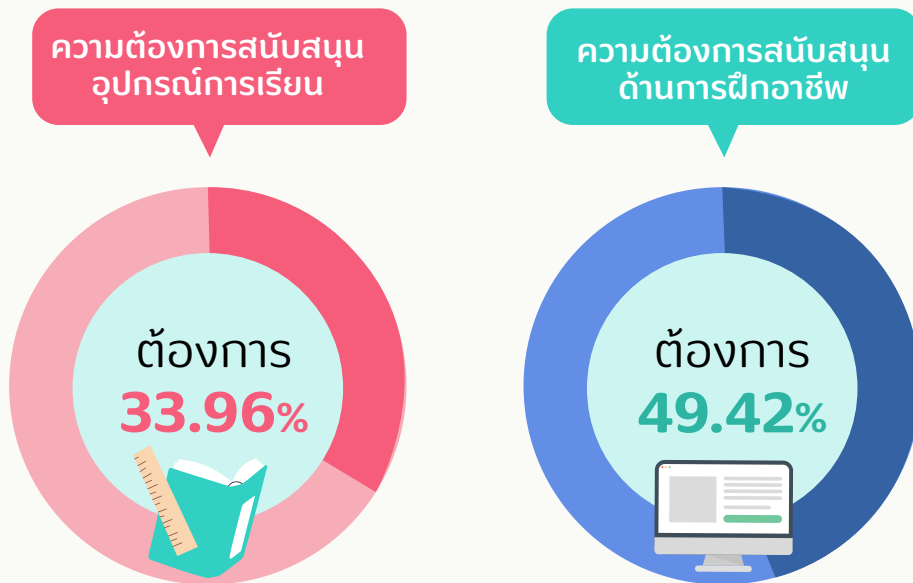
ภาพ จำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาจำแนกตามเป้าหมายด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพ

เมื่อวิเคราะห์อาชีพที่ใฝ่ฝันของเด็กนอกระบบการศึกษาจากจำนวนคำตอบคำถามปลายเปิดทั้งสิ้น 22,787 คำตอบพบว่า อาชีพที่ปรากฏบ่อยประกอบด้วย ช่างยนต์ ครู ทหาร หมอ ค้าขาย เกษตรกร ตำรวจ พยาบาล ธุรกิจส่วนตัว ช่างเสริมสวย ช่างตัดผม ฯลฯ

ภาพ อาชีพที่ใฝ่ฝันของเด็กนอกระบบการศึกษา (n=11,574)

เมื่อพิจารณาความต้องการช่วยเหลือด้านอื่นๆ นอกเหนือจากทุนการศึกษาพบว่า เด็กนอกระบบโรงเรียนมีความต้องการสนับสนุนอุปกรณ์การเรียนคิดเป็นร้อยละ 33.96 ในขณะที่ความต้องการสนับสนุนด้านการฝึกอาชีพมีจำนวนคิดเป็นร้อยละ 49.42

ภาพ ความต้องการความช่วยเหลืออื่น ๆ นอกเหนือจากทุนการศึกษา

จากผลสำรวจนี้สะท้อนว่า มีเด็กประมาณร้อยละ 50 ที่มีความต้องการได้รับการพัฒนาทักษะอาชีพและสนับสนุนการประกอบอาชีพโดดเด่นขึ้นมา แสดงถึงแรงจูงใจภายในของเด็ก ที่เห็นความสำคัญของการประกอบอาชีพมากกว่ามุ่งเป้าหมายไปที่การได้รับการศึกษา

รูปแบบการศึกษาของเด็กนอกระบบการศึกษาต้องออกแบบให้มีความหลากหลายสอดคล้องกับความต้องการของเด็กซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ใหญ่ คือ กลุ่มเด็กที่ต้องการกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา และกลุ่มเด็กที่ไม่มีความประสงค์จะเข้าสู่ระบบการศึกษาแต่มีความต้องการประกอบอาชีพ

การส่งเสริมการศึกษาของเด็กกลุ่มนี้ให้กลับเข้าสู่ระบบการศึกษาสามารถดำเนินการได้ทันที เนื่องจากมีแรงจูงใจและความพร้อม แต่เด็กอีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องการประกอบอาชีพโดยไม่ต้องการศึกษาต่อ จะยังขาดแรงจูงใจและความพร้อมในกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา จึงควรได้รับการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ ซึ่งจะ让孩子กลุ่มนี้ได้รับการศึกษา ไปพร้อมกับรายได้จากการประกอบอาชีพตามเป้าหมายของตัวเอง

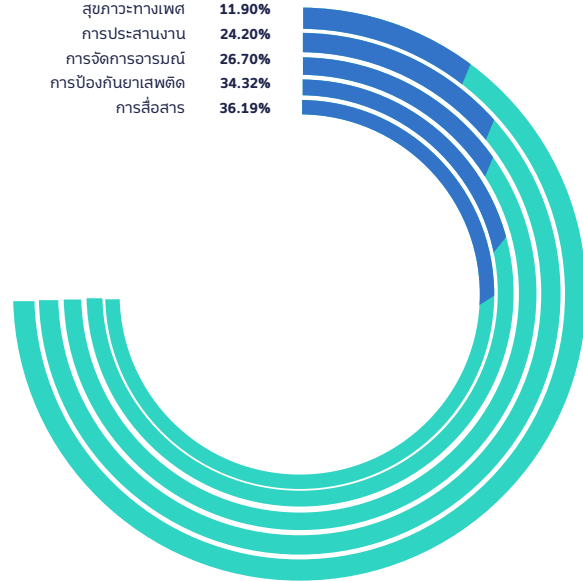
สำหรับกลุ่มไม่อยากเรียนไม่อยากทำอาชีพ ยังค้นหาตัวเองไม่เจอ การพาเข้าสู่โปรแกรมบ่มเพาะเพื่อค้นพบคุณค่าตัวเองและเชื่อมโยงให้เห็นว่าการศึกษจะช่วยทำให้เขาบรรลุเป้าหมายได้อย่างไร นับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้งานสำรวจวิจัยได้ วิเคราะห์ทักษะทางสังคมที่เด็กนอกระบบการศึกษาต้องการได้รับการสนับสนุนสูงที่สุดคือ ทักษะการสื่อสาร ร้อยละ 36.19 รองลงมาคือ การป้องกันยาเสพติด ร้อยละ 34.32 การจัดการอารมณ์ ร้อยละ 26.70 การประสานงาน (ร้อยละ 24.20) และสุขภาพทางเพศ (ร้อยละ 11.90) ตามลำดับ

ตาราง ทักษะทางสังคมที่เด็กนอกระบบการศึกษา ต้องการได้รับการส่งเสริม

ทักษะทางสังคม	ความถี่	ร้อยละ*
การสื่อสาร	12,669	36.19
การป้องกันยาเสพติด	12,013	34.32
การจัดการอารมณ์	9,346	26.70
การประสานงาน	8,469	24.20
สุขภาวะทางเพศ	4,164	11.90

หมายเหตุ *ผู้ตอบสามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 อาชีพ จึงคำนวณร้อยละของแต่ละอาชีพจากจำนวนคำตอบทั้งหมด (n=35,003)

สุขภาวะทางเพศ 11.90%
 การประสานงาน 24.20%
 การจัดการอารมณ์ 26.70%
 การป้องกันยาเสพติด 34.32%
 การสื่อสาร 36.19%

การออกแบบระบบการศึกษาที่ยืดหยุ่นสำหรับเด็กนอกระบบ

การจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ต้องคำนึงถึงความหลากหลายของเด็กนอกระบบ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้องต้องออกแบบกระบวนการและบริการรองรับความท้าทายนี้ เพื่อให้เด็กนอกระบบการศึกษา กลับเข้าศึกษาต่อจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐานและได้รับการพัฒนาทักษะอาชีพตามความถนัดและมีศักยภาพที่จะพึ่งพาตนเองในการดำรงชีวิตได้ เช่น

- กลุ่มเด็กที่อยู่ในครอบครัวยากจนและต้องการกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา ควรมียุทธศาสตร์การสนับสนุนทุนการศึกษา และอุปกรณ์การเรียนที่เหมาะสม รวมถึงการยกเว้นค่าใช้จ่ายพิเศษต่างๆ
- ในขณะที่กลุ่มเด็กนอกระบบการศึกษาที่ต้องการประกอบอาชีพ โดยไม่ต้องการศึกษาต่อ ควรได้รับการสนับสนุนการฝึกทักษะอาชีพและทุนประกอบอาชีพเพื่อให้สามารถเป็นผู้ประกอบการเริ่มต้นในชุมชนของตนเองได้
- กลุ่มเด็กที่มีข้อจำกัดทางสติปัญญาอาจต้องการกิจกรรมเสริมพัฒนาการทางปัญญา และกิจกรรมการเสริมสร้างความเข้าใจกลุ่มนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษสำหรับครูและเพื่อนในชั้นเรียน เพื่อให้เด็กกลุ่มนี้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในการเรียนร่วมกับเพื่อนๆ ในชั้นเรียนต่อไป เป็นต้น

การศึกษารูปแบบนี้จะรองรับเด็กนอกระบบการศึกษาที่มีความพร้อมกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาเสมอ

Anywhere
เรียนที่ไหนก็ได้

Anyone
ใครก็เรียนได้

Anytime
เรียนเมื่อไรก็ได้

Anything
เรียนอะไรก็ได้

- จากลักษณะที่โดดเด่นของเด็กนอกระบบการศึกษา จะสามารถกำหนดลักษณะของรูปแบบการศึกษาได้ 3 ประการ คือ ต้องให้ผู้เรียนสามารถเรียนที่ไหนก็ได้ (anywhere) เรียนเมื่อไรก็ได้ (anytime) และเรียนอะไรก็ได้ตามที่ตนเองสนใจ (anything)
- สร้างความเป็นอิสระในการศึกษาให้กับผู้เรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้และต้องคอยให้ความช่วยเหลือสนับสนุน จนกว่าเด็กจะสามารถก้าวเดินต่อไปบนเส้นทางการศึกษาได้ด้วยตนเองจนประสบความสำเร็จ เนื่องจากเด็กกลุ่มนี้ขาดความพร้อมที่จะเข้ารับการศึกษาก่อนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว หากการจัดการศึกษาเต็มไปด้วยกฎระเบียบที่เข้มงวด ก็ยิ่งเหมือนผลึกให้เด็กกลุ่มนี้ออกห่างไกลจากคำว่า “การศึกษา”
- ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนการสอน โดยอาจออกแบบเป็นรูปแบบการเรียนแบบออนไลน์ผสมกับการพบปะพูดคุยกันบ้างเป็นบางครั้งในสถานที่ที่เด็กสะดวก การเรียนแบบออนไลน์ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเลือกบทเรียนและเวลาเรียนได้ด้วยตนเองอย่างอิสระ อีกทั้งผู้เรียนยังสามารถเรียนที่ใดก็ได้ตามต้องการ
- ออกแบบการเรียนแบบธนาคารหน่วยกิต (credit bank) เมื่อผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามที่กำหนดและผ่านการประเมินผลในระบบออนไลน์ก็จะได้รับหน่วยกิตเพื่อสะสมและใช้เทียบโอนคุณวุฒิการศึกษาสำหรับการสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไปได้
- สนับสนุนอุปกรณ์และอินเทอร์เน็ตให้กับเด็กนอกระบบการศึกษา เพื่อให้เด็กมีความพร้อมใช้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ และต่อเนื่อง รวมถึงพัฒนาทักษะการใช้งานอุปกรณ์การเรียน รวมถึงทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ ที่จำเป็นต่อการใช้งานเพื่อ การเรียนรู้ของตนเองด้วย
- มีการยกระดับการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและองค์กรระดับพื้นที่ ท้องถิ่น ชุมชน และส่งเสริมการจัดการศึกษา หรือการเรียนรู้ควบคู่กับการทำงาน
- ภาครัฐควรมีมาตรการส่งเสริมผู้ประกอบการภาคเอกชนให้เข้ามาร่วมจัดการศึกษาหรือเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายเพื่อกระตุ้นให้ผู้ประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ในลักษณะ Learn to Earn โดย (1) ส่งเสริมหรือจูงใจผู้ประกอบการที่เข้าร่วมจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ควบคู่กับการทำงานด้วยมาตรการหรือกลไกทางภาษี และ (2) สนับสนุนให้สถานประกอบการเข้าร่วมจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ควบคู่กับการทำงาน

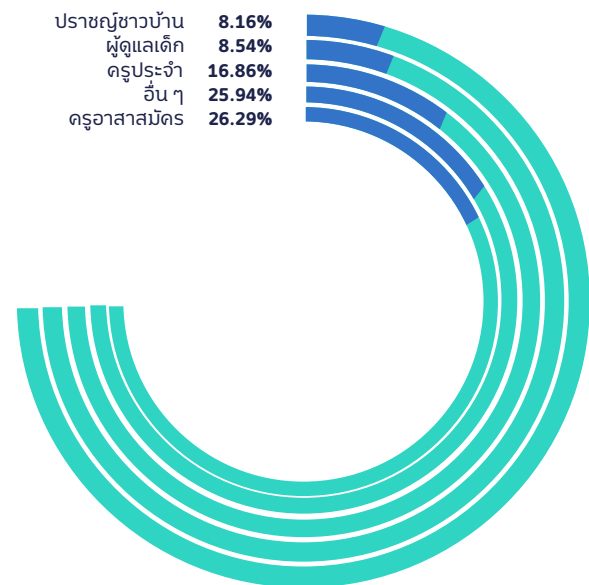
04 ครูหรือผู้ดูแลเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

ต้องยอมรับว่าสถานการณ์เด็กนอกระบบ ซึ่งกำลังประสบกับวิกฤตชีวิตที่ซับซ้อนในวันนี้อยู่ในมืออันเสียดสละของครู หัวใจอาสาที่ยังขาดการสนับสนุนที่เพียงพอและเหมาะสม

ผลการวิเคราะห์จำนวนครูนอกระบบการศึกษาจำแนกตามตำแหน่งงานในปัจจุบันพบว่า เป็นครูอาสาสมัครมากที่สุด ถึง 1 ใน 4 (ร้อยละ 26.29) รองลงมาคือ ครูประจำ (ร้อยละ 25.94) ผู้ดูแลเด็ก (16.86) และปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้นำชุมชน (ร้อยละ 8.54) ทั้งนี้มีครูที่ระบุตำแหน่งอื่นๆ (ร้อยละ 8.16) และไม่ระบุข้อมูลคิดเป็น ร้อยละ 14.20

ตาราง จำนวนครูนอกระบบการศึกษาจำแนกตามตำแหน่งงานในปัจจุบัน

ตำแหน่งปัจจุบัน	f	ร้อยละ
ครูอาสาสมัคร	831	26.29
ครูประจำ	820	25.94
ผู้ดูแลเด็ก	533	16.86
ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้นำชุมชน	270	8.54
อื่นๆ	258	8.16
ไม่ระบุ	449	14.20
รวม	3,161	100.00

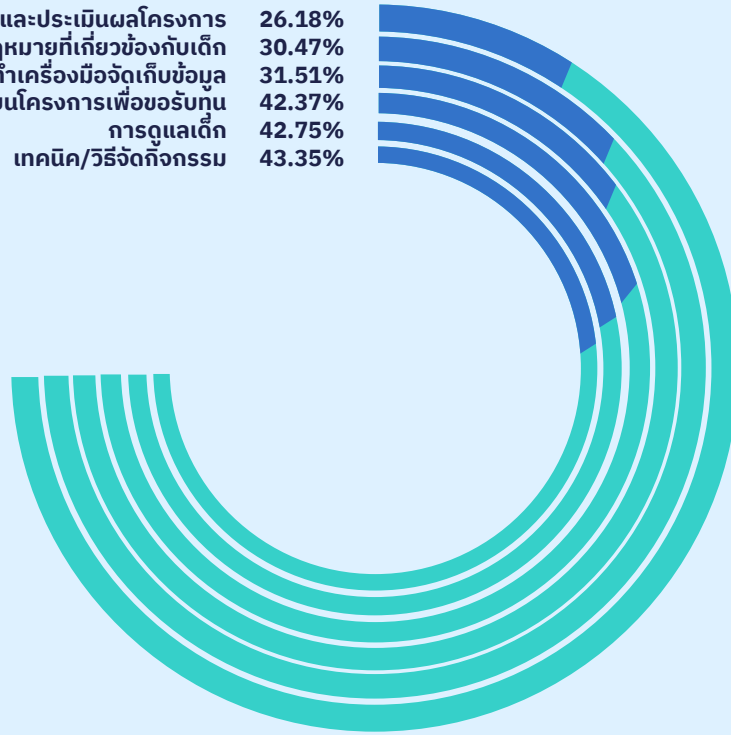

เมื่อวิเคราะห์ตำแหน่งงานในปัจจุบันอื่นๆ ของครูนอกระบบการศึกษาจากการตอบคำถามปลายเปิดพบว่า ตำแหน่งที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งได้แก่ ครูสอนเด็กด้อยโอกาส อาสาสมัคร นักสังคมสงเคราะห์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน นักศึกษา นักวิชาการศึกษา

งานสำรวจวิจัยของกสศ.ได้ วิเคราะห์ความต้องการการสนับสนุนการทำงานของครูนอกระบบการศึกษาจะจำแนกออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านองค์ความรู้ 2) ด้านทักษะ/กระบวนการ 3) ด้านการบริหารจัดการ และ 4) ด้านทรัพยากร

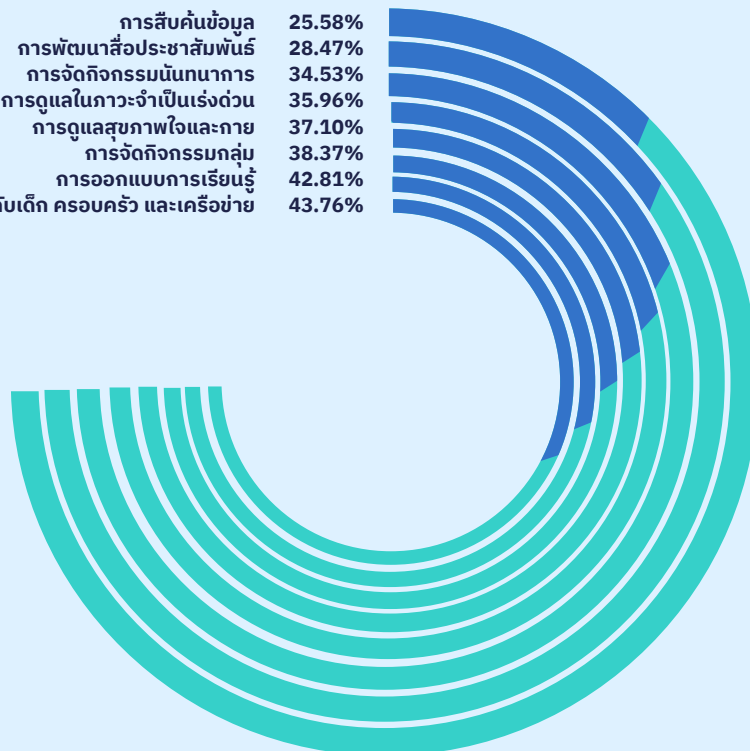
ความต้องการการสนับสนุนการทำงาน ของครูนอกระบบการศึกษา: ด้านองค์ความรู้

การวัดและประเมินผลโครงการ	26.18%
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็ก	30.47%
การทำเครื่องมือจัดเก็บข้อมูล	31.51%
การเขียนโครงการเพื่อขอรับทุน	42.37%
การดูแลเด็ก	42.75%
เทคนิค/วิธีจัดกิจกรรม	43.35%

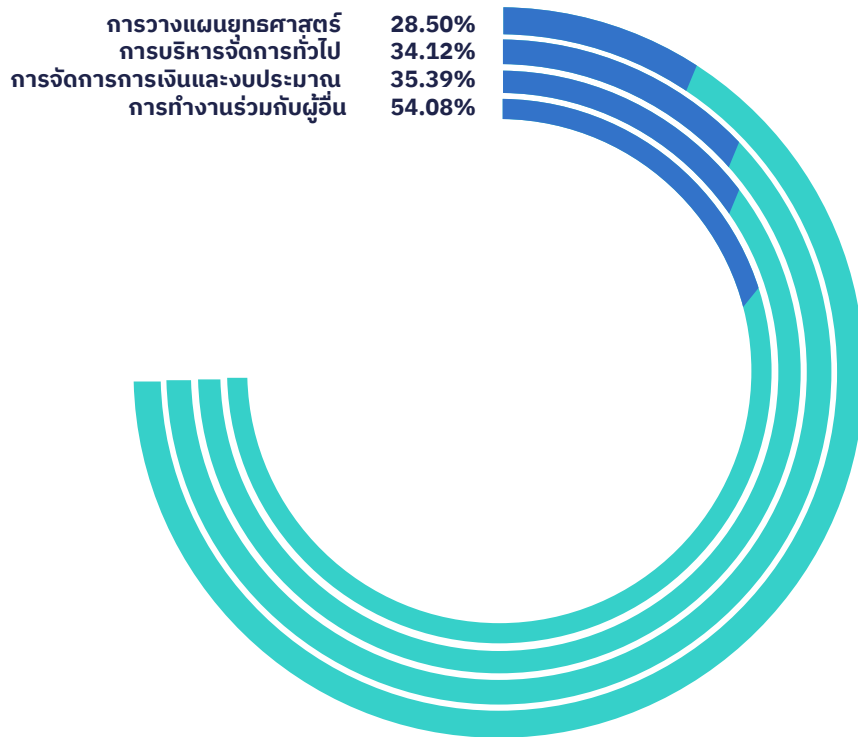

ความต้องการการสนับสนุนการทำงาน ของครูนอกระบบการศึกษา: ด้านทักษะ/กระบวนการ

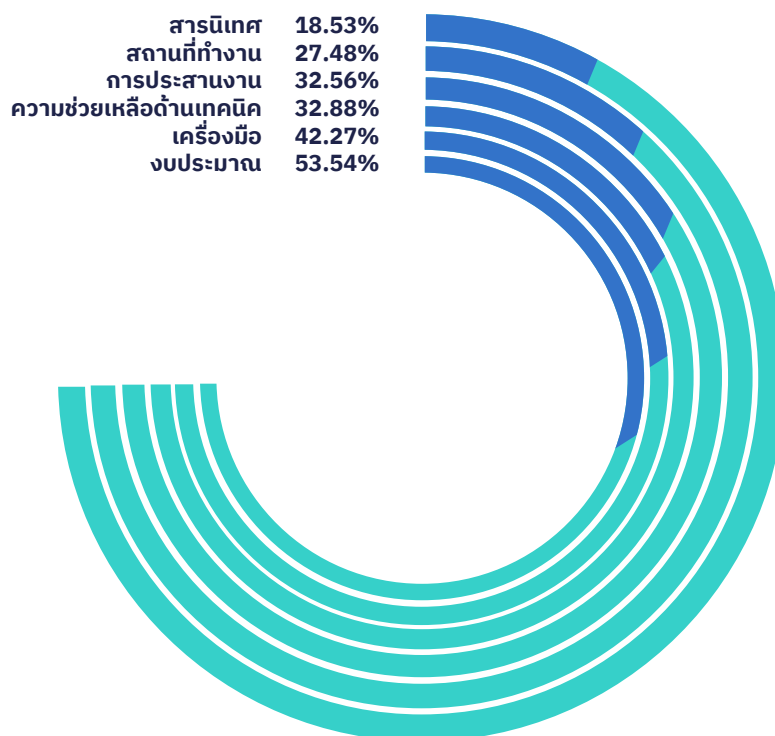
การสืบค้นข้อมูล	25.58%
การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์	28.47%
การจัดกิจกรรมนันทนาการ	34.53%
การดูแลในภาวะจำเป็นเร่งด่วน	35.96%
การดูแลสุขภาพใจและกาย	37.10%
การจัดกิจกรรมกลุ่ม	38.37%
การออกแบบการเรียนรู้	42.81%
การสื่อสารกับเด็ก ครอบครัว และเครือข่าย	43.76%

ความต้องการการสนับสนุนการทำงาน ของครูนอกระบบการศึกษา: ด้านการบริหารจัดการ

ความต้องการการสนับสนุนการทำงาน ของครูนอกระบบการศึกษา: ด้านทรัพยากร

จากข้อเท็จจริงดังกล่าว กสศ.มีข้อเสนอ การพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลเด็กและ เยาวชนนอกระบบการศึกษา หรือครูนอกระบบการศึกษา ประกอบด้วย

01 **รองรับการมีตัวตนและความสามารถของครูนอกระบบการศึกษา** เพื่อให้ได้รับสิทธิประโยชน์ สวัสดิการในการดูแลสุขภาพ และความปลอดภัยที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน การพัฒนาทางความรู้และอาชีพ และค่าตอบแทน เนื่องจากการดำเนินงานของครูนอกระบบการศึกษาขององค์กรภาคประชาสังคม ส่วนใหญ่เป็นลักษณะงานแบบอาสาสมัครจึงไม่ได้รับค่าตอบแทนและสิทธิประโยชน์ที่จำเป็น

02 **มีระบบและหลักสูตรการจัดฝึกอบรมเพื่อยกระดับศักยภาพครูนอกระบบการศึกษา**อย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาทักษะของตนเองให้จัดการกับงานที่เกิดขึ้นได้

03 **อัตราส่วนเด็กต่อครูนอกระบบการศึกษาที่เหมาะสม** เด็กนอกระบบการศึกษาแต่ละคนมีความซับซ้อนในการดูแลและให้การสนับสนุนมากกว่าเด็กในระบบการศึกษา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดเป็นข้อสังเกตถึงอัตราส่วนเด็กต่อครูนอกระบบการศึกษาที่เหมาะสม ซึ่งจะต้องแตกต่างจากอัตราส่วนของการศึกษาในระบบโรงเรียน อย่างไรก็ตามอัตราส่วนเด็กต่อครู สามารถใช้เป็นตัวบ่งชี้หนึ่งของความพร้อมในการให้ความดูแลและสนับสนุนเด็กนอกระบบการศึกษาได้

04 **การส่งเสริมให้มีอาสาสมัครการศึกษา (อสม.การศึกษา)** เพื่อสนับสนุนการทำงานในระดับพื้นที่ ในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาได้ถึงระดับหมู่บ้าน กลุ่มบ้าน ช่วยสำรวจเด็กที่เสี่ยงหลุดจากระบบการศึกษา เด็กนอกระบบการศึกษา เข้าถึงตัวเด็ก และให้การช่วยเหลือและสนับสนุนเด็กได้อย่างรวดเร็ว ทั้งนี้อาสาสมัครผู้ที่มีจิตสาธารณะในพื้นที่ เช่น บัณฑิตตรองาน ข้าราชการครูเกษียณ ครูอัตราจ้าง และรุ่นพี่ในชุมชน ควรสนับสนุนค่าเดินทาง ค่าอาหาร และค่าตอบแทนให้ตามความเหมาะสม เพื่อให้ อสม.การศึกษาสามารถทำหน้าที่ดังกล่าวและประสานงานไปยังเครือข่ายร่วมดำเนินงานในพื้นที่ ซึ่งเป็นกลไกระดับจังหวัดและระดับภาคเพื่อการช่วยเหลือเด็กเสี่ยงหลุดจากระบบการศึกษา และเด็กนอกระบบการศึกษา

05 **ส่งเสริมการจัดการศึกษาตามบริบทของพื้นที่** โดยดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง องค์กรภาคประชาสังคมที่มีความเชี่ยวชาญในการดูแลเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา และสถาบันการศึกษาในพื้นที่

อ้างอิง

- ศ.ดร.สมพงษ์ จิตระดับ กรรมการบริหาร กสศ. และประธานอนุกรรมการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบ
- รายงานผลการจัดทำฐานข้อมูลครูและเด็กนอกระบบการศึกษา เกิดขึ้นภายใต้ “โครงการการสนับสนุนและพัฒนา กลไกการขับเคลื่อนครูและเด็กนอกระบบการศึกษา” โดย สุรศักดิ์ เก้าเอี้ยน และคณะหน่วยปฏิบัติการวิจัยเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการสนับสนุนองค์ความรู้และพัฒนาเครือข่ายครูและเด็กนอกระบบการศึกษาใน กรุงเทพมหานคร บนฐานภาคประชาสังคม โดยนายอนรรฆ พิทักษ์ธานิน ศูนย์แม่โขงศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะ
- เอกสารข้อเสนอมาตรการขับเคลื่อนประเทศไทยเพื่อแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาให้กลายเป็น ศูนย์ (Thailand Zero Dropout) กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา
- โครงการวิจัยเรื่อง “การคาดการณ์อนาคตการศึกษาทางเลือก” (Foresight for Alternative Education) สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ร่วมกับกสศ.

เผยแพร่โดย

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา
อาคารเอส. พี. (อาคารเอ) ชั้น 13 เลขที่ 388 ถนนพหลโยธิน
แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร 10400